

SZABÓ MÁTYÁS

**ÁLLAMBIZTONSÁGI ESZKÖZTÁR – AZ OPERATÍV-TECHNIKAI
RENDSZABÁLYOK ÉS MÓDSZEREK¹**

1. Bevezetés

A XX. században működő modern titkosszolgálatok számára kulcskérdésnek számított az információk megszerzése. A technológiai vívmányok kiaknázásával és felhasználásával pedig lehetőségük adódott hatékonyságuk növelésére. Már a XVIII. századot megelőzően is használtak technikai eszközöket információszerzés céljára, ilyen eszköz volt például a távcső, azonban az ipari forradalom nyomán számos olyan találmány is megjelent, amelyek a titkosszolgálati eszköztár alapját jelentették később (telefon, dagerrotíпия, magnetofon).

A technikai fejlődés révén számos polgári és katonai szolgálat eszköztárában jelentek meg az egyre modernebb elektromos eszközök. Míg 1895-ben a New York-i rendőrségen például már használták a telefonlehallgatást,² addig Magyarországon a lehallgatásnak először az első világháborúban katonai hírszerző eszközként akadtunk a nyomára.³ A technikai fejlesztés és az új módszer kidolgozása kapcsán meg kell említenünk Pokorny Hermann nevét, aki az első világháború alatt a Tescheni⁴ Hadsereg Főparancsnokságon a Hadműveleti Osztály alárendeltségében működő rádiós csoport vezetésében vett részt. Pokorny műszaki vevőkészülékkel felfogta a drótelküli szikratávíróval küldött rejtjelezett orosz üzeneteket és meg is fejtette azokat, így közel 10000 ellenséges távirat tartalmához sikerült hozzáférni. A sikeres hírszerzés megalapozta az orosz előrenyomulás megállítását 1914 november-decemberében, a Gorlicei áttörést és Brest-Litowsk elfoglalását is.⁵

A két világháború között a rendőrségi és katonai szervek is alkalmaztak technikai eszközöket információszerzés céljából Magyarországon. Az önálló magyar katonai hírszerzés megteremtéséhez is kötődik Pokorny Hermann, ugyanis őt bízták meg a meg a Hírszerző és Kémelhárító Osztály X (Rejtjelfejtő) Alosztályának megszervezésével,⁶ ahol az idegen államok rádióforgalmának ellenőrzése és

¹ A publikáció az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-2-1-NKE-87 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült

² DOBÁK Imre: A telefonlehallgatás kialakulásának nyomai a 19-20. század fordulóján, Magyarországon. In: Hadtudományi Szemle, X. évf. (2017.) 1. sz., p. 400

³ DOBÁK (2017) i. m. p. 404.

⁴ Ma Lengyelországhoz tartozik, lengyel nevén Cieszyn város.

⁵ ZEIDLER Sándor: Pokorny Hermann kitüntetései és ami mögötte van. In: BODA József – PARÁDI József (szerk.): A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 2014. p. 74.

⁶ SZAKÁLY Sándor: Az önálló magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás létrehozása 1918-1922. In: BODA József – PARÁDI József (szerk.): A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 2014. pp. 134-135.

lehallgatása történt.⁷ Az 1922-ben létrejött Magyar Honvédség szervezeti felépítésére vonatkozóan kevés korabeli anyag maradt fenn, inkább visszaemlékezésekből rekonstruálható a szervezeti struktúra⁸. A VI. Katonai Főcsoportfőnökség alatt működő 2. osztály felelt a kémelhárításért és a katonai felderítésért, majd 1932-től a Magyar Királyi Honvédség 2. vkf. osztályaként működött tovább. A 2. vkf. osztályon és az alárendelt alegységeknél elektromos lehallgató készülékeket (pl. távbeszélő, a rádiólehallgatók, a rádió-iránymérők) használtak.⁹ A MH 2. vkf. osztály defenzív alosztályán arcvonalanként 2-3 lehallgatókészülék állt rendelkezésre, melyek a posta vezérigazgatósága és annak szakközei segítségével működtek.¹⁰

A polgári szervek közül a Magyar Királyi Állami Rendőrség¹¹ 1919-ben kezdte meg a működését, melynek politikai osztálya inkább a detektívek munkájára tudott támaszkodni, de levélcenzúra és 1924-től telefonos lehallgatás biztosan működött, ez utóbbi 80-100 telefonállomás figyelését tette lehetővé.¹² Az 1931-es átszervezés követően az alegység új neve Magyar Királyi Rendőrség politikai rendészeti osztálya lett. A rendőrség politikai szerveinél alakult ki, de 1928-ban Magyar Királyi Csendőrségnél is létrejött a Központi Nyomozó Alosztály, az 1930-as években pedig a vidéki alegységek is. A honvédség, a rendőrség és a csendőrség szerveinek felügyeletére, illetve a koordináció javítására 1942-től új csúcsszerv került felállításra Államvédelmi Központ¹³ néven.

A második világháborút követően az információszerzés technikai eszközeinek jelentősége hamarosan újra felértékelődött, egyrészt a hidegháborús körülmények, másrészt a titkosszolgálatok fölött kontrollt szerző kommunista párt instrumentalista attitűdje miatt. Az operatív technika katonai és polgári szférában is megjelent, ám szervezeti szinten inkább a belügyi szervekbe koncentrált. A szovjet típusú diktatúra 1945-től 1956-ig tartó időszakában számos szervezeti módosulás, sok esetben a koordináció hiánya és az egyes operatív technikai eszközök külön-külön parancsban történő szabályozása volt jellemző. Míg 1956 és 1990 között főként a főcsoportfőnökségek 1962-es létrehozását követően egyrészt az operatív technikai szervezeti struktúrát nagyobb állandóság jellemzi, másrészt egységes és átfogó szabályozások születnek. A Belügyminisztérium III/V. Főcsoportfőnöksége 1962-től felelt az operatív technikáért, majd a rendszerváltozás nyomán 1990-től a SZOTI¹⁴ látta el a feladatkört. A tanulmány fő célja az 1945 és 1962 közötti időszak lényegre törő szervezettörténeti összefoglalása mellett az operatív technikai rendszabályok és eszközök bemutatása a III. Főcsoportfőnökség időszakában (1962-1990), különös

⁷ OKVÁTH (2001) i. m. p. 97.

⁸ DOBÁK Imre: A technikai területek felértékelődése a két világháború közötti magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezetésben. In: Hadtudományi Szemle VIII. évf. (2015.) pp. 36-39.

⁹ HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001. pp. 90-92.

¹⁰ OKVÁTH Imre (szerk): Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958. Történeti Hivatal, Budapest, 2001. pp. 86-89.

¹¹ A Magyar Királyi Állami Rendőrség 1931-től Magyar Királyi Rendőrség néven működött tovább.

¹² DOBÁK (2017) i. m. p. 406.

¹³ KOVÁCS Tamás: Átmentett vagy megmentett légió? A magyar állambiztonság metamorfózisához 1989-1990. In: Levéltári Közlemények, LXXXII. évf., (2011.) 1. sz. <http://mnl.gov.hu/docstore/1262>, p. 148. (Letöltés ideje: 2017. 02. 27.)

¹⁴ A Nemzetbiztonsági Hivatal Szakszolgálati és Operatív Technikai Igazgatósága.

tekintettel az 1971-es és 1982-es belügyminiszteri parancsok által megteremtett rendszertanra és egységes szabályozásra.

2. Az operatív technikai rendszabályok és módszerek kialakulása és általános jellemzőik

A második világháború egy erős cezúrát jelentett a magyar állam története szempontjából. A rendvédelmi és katonai szerveket újjá kellett szervezni, az állományt fel kellett tölteni, az infrastruktúrát újra ki kellett építeni. Magyarország tartósan a Szovjetunió geopolitikai érdekszférájában ragadt, ami a kommunista párt megerősödését, illetve a katonai és belügyi szervek feletti kontrolljának igényét is maga után vonta. A titkosszolgálatoknak a szovjet típusú diktatúra kiépítése alatt, majd a pártállam védelméhez is elengedhetetlen volt az ellenséges elemek felderítése, amihez az emberi erőforrások mellett egyre nagyobb mértékben használták a technika vívmányait is.

A technikai eszközök használata bár a katonai szervek köréből ered, végső soron majd mégis a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségéhez került. Az operatív technika alkalmazásának modernizálására az 1960-as évektől, míg az átfogó szabályozásának kialakítására az 1970-es évektől került sor. A hatékonyság növelésére több szempontból is szükség volt. A Magyar Népköztársaság elfogadott emberi jogi nemzetközi egyezményeket, 1975-ben létrejött a Helsinki Nyilatkozat,¹⁵ mindemellett az állampárt egy több tekintetben is fokozatosan liberalizálódó rendszerben továbbra is gondolatrendőrséggént üldözte az ellenséges politikai megnyilvánulásokat az 1970-es és 1980-as években. Emellett az állambiztonsági szerveknek továbbra is hidegháborús légkörben kellett helytállniuk.

2.1. Az operatív technika helye és fogalma

A második világháborút követően az állambiztonsági szervezetrendszer kiépülése párhuzamosan indult meg a Tömpe András vezette Államrendőrség Politikai Rendészeti Osztálya és a Péter Gábor vezette Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya rivalizálásával. Végül az utóbbiból alakult ki a központi állambiztonsági szerv, a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya.¹⁶ Az ÁVO szervezetén belül a IX. alosztály felelt a technikai eszközök biztosításáért, valamint végezte a levél- és táviratellenőrzést, telefonellenőrzést, fényképezést, rádiófelderítést és rejtjelezést.¹⁷

A BM ÁVO az államrendőrségtől függetlenül 1948-tól BM Államvédelmi Hatóságként működött tovább. A BM ÁVH "B" ügyosztálya hajtotta végre a megfigyeléseket és az operatív akciókat, míg a "D" ügyosztályon technikai részleg működött. Itt meg kell említenünk Farkas Vladimirt, aki 1946 és 1950 között állt az ÁVO, majd az ÁVH alkalmazásában és kulcsszerepet játszott az operatív-technika szervezeti és módszertani fejlesztésében.¹⁸ A következő állomás a

¹⁵ OSCE: Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act, Helsinki 1975. Ld.: <http://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> (Letöltés ideje: 2018.01.30.)

¹⁶ 533.900/1946. BM. sz. rendelet

¹⁷ CSEH Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945-1990. In: GYARMATI György (szerk.): Trezor 1. – A Történeti Hivatal évkönyve. Történeti Hivatal, Budapest, 1999. p. 75.

¹⁸ FARKAS Vladimir: Nincs menség – Az ÁVH alezredese voltam. Interart Stúdió, Budapest, 1990. pp. 119-120.

Belügyminisztériumtól független Államvédelmi Hatóság létrehozása volt 1950-ben, melynek a III. (Operatív) Főosztálya foglalkozott levéllelőrzéssel, lehallgatással és látta el az egyéb operatív technikai feladatokat. Majd 1951-ben a III. Főosztályból egy külön operatív technikai részleg vált ki. Az ÁVH és a BM 1953-as összevonásával az operatív technikai feladatok a IX. Osztályra kerültek.¹⁹ Ezt követően pedig 1962-ig, a főcsoportfőnökségek létrehozásáig a Rendőrség II/10. Osztálya felelt az operatív technikaáért.²⁰ A főcsoportfőnökségek kialakítását követően 1990-ig a III/I. Csoportfőnökség felelt a hírszerzésért, a III/II. a kémelhárításért, a III/III a belső reakció elhárításért, a III/IV a katonai elhárításért és a III/V az operatív-technikai feladatokért, emellett a III. Főcsoportfőnökségen a csoportfőnökségektől független önálló osztályok is működtek.²¹

Az 1960-as évekre a szervezeti struktúra változása mellett jellemző volt az útkeresés a fejlesztések és modernizáció irányába is. Míg az 1940-es évek végén Csehszlovákia és Lengyelország államvédelmi szervei irányába történt tapogatózás, az 1960-as évektől már a szovjetekkel zajlottak rendszeresített kétoldali értekezletek, és a szovjet irányultság a rendszerváltásig domináns volt az operatív-technikai fejlesztések és beszerzések területén. A szakmai találkozókra a felek kutatás-fejlesztési témákba csoportosítva tárgyalták meg célokat, úgy mint a munkamegosztás, tudományos és tapasztalatcsere, berendezések mintapéldányainak kifejlesztése.²²

De azért is érdemes az 1970-es és 1980-as évek vizsgálata, mert az operatív technika rendszertani megközelítése is egyértelműen érzékelhető, ahogy az egységes szabályozásra való törekvés is. Egyúttal 1970-es évek elején széles körű közjogi reformok következtében a Belügyminisztérium, a dekoncentrált belügyi szervek, valamint ezek alegységei is új ügyrendet kaptak. A változások tehát az állambiztonsági szerveket áthatóan érintették. Az operatív technikai eszközök elsősorban a III. Főcsoportfőnökség alegységeinek²³ operációi és akciói során kerültek bevetésre, működtetésüket pedig a III/V. Csoportfőnökség biztosította.²⁴ Az állambiztonsági szervek nyílt és titkos eszközöket is alkalmaztak, a nyílt eszközök megegyeztek a Belügyminisztérium II. Főcsoportfőnöksége által irányított rendőrség nyílt eszközeivel, a titkos eszközök között a hálózatot, a külső figyelést, a környezetanulmányozást, az operatív technikai eszközöket, a postai küldemények ellenőrzését, az operatív nyilvántartást és az operációkat nevezi meg a hálózati munka alapelveiről szóló szabályzat.²⁵ Az operatív technikai eszközöket a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének 1972-es²⁶ és 1979-es ügyrendje²⁷ is az állambiztonsági munka eszközeiként nevezi meg.

¹⁹ CSEH (1999) i. m. pp. 77-78.

²⁰ Uo. p. 79.

²¹ Uo. pp. 80-83.

²² DOBÁK Imre: Betekintés az állambiztonság 1960-70-es évei nemzetközi technikai kutatás-fejlesztési folyamatainak szerkezetébe. In: Hadmérnök. VII. évf. (2013.) 1. sz. pp. 320-322.

²³ ÁBTL: 80-223/1972. A BM III/III. Csoportfőnökségének ügyrendje

²⁴ ÁBTL: 36-39-4/1972. A BM III/V. Csoportfőnökségének ügyrendje

²⁵ ÁBTL: 005/1972 sz. BM parancs Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadásáról.

²⁶ ÁBTL: BM 10-530/1972. A BM III. Főcsoportfőnökségének ügyrendje.

²⁷ ÁBTL: 26/1979 sz. BM parancs a BM III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség Ügyrendjének kiadásáról.

Az operatív technikai rendszabály, mint terminus technicus először az 1971-ben, Benkei András belügyminiszter által kiadott parancsban jelent meg. Természetesen korábban is nagymértékben hagyatkoztak az állambiztonsági szervek az operatív munkát segítő technikai vívmányokra, műszaki berendezésekre, segédeszközökre, módszerekre, melyeket tágabb értelemben operatív technikának nevezhetünk. Az operatív technika rendszeresített formáit az alábbi módon definiálták a belügyi szervek:

„Azon titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek összessége, amelyek a célszemélytől, annak környezetéből, azok tudta nélkül közvetlenül az állambiztonsági és bűnügyi operatív szervek részére technikai eszközök útján adatokat szolgáltatnak, s alkalmazásuk rendjét külön parancs szabályozza.”²⁸

A fontosabb operatív eszközök – mint a telefonos és szobahallgatás és a vizuális adatrögzítő készülékek – hatékonysága, biztonságos és szakszerű alkalmazása, valamint használatuk dekonspirációs veszélyeinek csökkentése érdekében az említett 1971-es parancs óta a nevezett három eszköztípus alkalmazását operatív technikai rendszabályok határozták meg.²⁹

A következő, 1982-es parancs³⁰ pedig a rendszabályok közé sorolta az interlehallgatás 1977-től életbe lépő új rendszerét,³¹ illetve két operatív módszert is megnevezett, a titkos zárnyitást és a dokumentáló fényképezést. Az 1982-es paranccsal létrehozott rendszert tekinthetjük tehát a rendszerváltozás előtt született legátfogóbb és legszéleskörűbb operatív technikai szabályozásnak. Természetesen az operatív technikai rendszabályokon és módszereken kívül is nagy számban használtak az állambiztonsági szervek technikai eszközöket és módszereket. Amennyiben ezekre vonatkozó külön szabályozás nem született – mint például a „K”-ellenőrzésre –, az általános operatív munkára érvényes szabályok és elvek voltak az irányadók, úgy mint a konspirációs szabályzat, vagy az eszközt alkalmazó alegység ügyrendje.³²

2.2. Az operatív technikai rendszabályok és módszerek fajtái

Az operatív technikai eszközök speciális szabályozása az 1971-es parancsot megelőzően általában külön parancsokban történt. Azonban már korábban is találunk példát olyan belügyminiszteri parancsra, amely egyszerre több eszközzel is szoltak, mint például a szobahallgatást és a telefonellenőrzést szabályozó 1955-ös belügyminiszteri parancs.³³

Az 1971-es parancs jelentősége szintén nemcsak több eszköz egységes szerkezetben történő szabályozásában rejlik, hanem abban is, hogy ezeket operatív technikai rendszabályként határozta meg: *„Rendszabálynak kell minősíteni azokat a titkos operatív technikai eszközöket, melyek folyamatosan, vagy időszakosan biztosítják a*

²⁸ TURTEGIN Szergej: Állambiztonsági ismeretek (Az állambiztonsági operatív munka alapjai és titkos nyomozati (operatív) eszközei 3. kötet. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1976. ÁBTL 4.1. A-3046/3, p. 6.

²⁹ ÁBTL:0017/1971. sz. BM parancs a titkos operatív technikai rendszabályok alkalmazásáról.

³⁰ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról.

³¹ ÁBTL:1/1977 sz. BMh. körlevél Az interlehallgatás új rendszeréről.

³² TURTEGIN (1976) i. m. p. 5.

³³ ÁBTL: 23/1955. (VII. 30.) parancsa BM parancs.

konspirált lehallgatást, fényképezést, vizuális ellenőrzést.” Az egyes megnevezések az alábbiak szerint jelölték az eszközöket.³⁴

- 3/a rendszabály: telefonlehallgatás
- 3/e rendszabály: szobalehallgatás
- 3/r rendszabály: rejtett fotó, optika, tv

A Horváth István belügyminiszter első terminusában,³⁵ 1982-ben kiadott parancs az új szabályzat létrehozását a külső és belső ellenség aktivizálódásával, a nemzetközi bűnözés terjedésével a bűnöző elemek módszereiben bekövetkező változásokkal, valamint a technika fejlődésével indokolja.³⁶ Az interlehallgatással együtt a parancs az operatív technikai eszközök alábbi négy kategóriáját különböztette meg:³⁷

- 3/a rendszabály: belföldi telefonbeszélgetések lehallgatása;
- I-3/a rendszabály: nemzetközi telefonbeszélgetések lehallgatása;
- 3/e rendszabály: szobalehallgatás (központi berendezésekre kapcsolt helyi rögzítésű ún. helyi vétel), börtönökben alkalmazott, külön engedéllyel telepített 3/e objektumok);
- 3/r rendszabály: rejtett fotó, optika, tv.

Mindemellett az új szabályzatba operatív technikai módszerek két kategóriája is bekerült, melyek az operatív bizonyítékok megszerzésének biztosítását szolgálták:³⁸

- 3/z módszer: titkos behatolás, zárnyitás;
- 3/f módszer: dokumentáló fényképezés.

2.3. A szervezeti szabályozásuk

Az operatív technikát a XX. században a katonai és a belügyi szervek is alkalmazták, ám végső soron a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének kizárólagos hatáskörébe került. *„A BM bűnüldöző, valamint társszervei... operatív-technikai rendszabályokat és módszereket is alkalmaznak. Ezek az állambiztonsági főcsoportfőnökség kizárólagos hatáskörébe tartoznak.*”³⁹ Ugyanakkor a főcsoportfőnökség operatív-technikai alegységeinek „szolgáltatásait” meghatározott feltételekkel és eljárási rendben más szervek is igénybe vehették. Az operatív technikáért a főcsoportfőnökségi struktúrára való 1962-ben történt áttérés óta a III/V. Csoportfőnökség felelt, melynek alegységei a rendszerváltozásig még sok változáson estek át. Az 1982-es parancs operatív technikai szervekként

³⁴ ÁBTL:0017/1971. sz. BM parancs a titkos operatív technikai rendszabályok alkalmazásáról.

³⁵ Horváth István először 1980 és 1985 között töltötte be a belügyminiszteri pozíciót, majd 1987 decemberétől 1990. január 23-ig szintén ő vezette a belügyi tárcát. Az első terminus az operatív technikai rendszabályokról szóló parancs kiadása miatt, míg a második a rendszerváltozással kapcsolatos események, illetve a Dunagate botrány miatt ld. az utolsó fejezet végén.

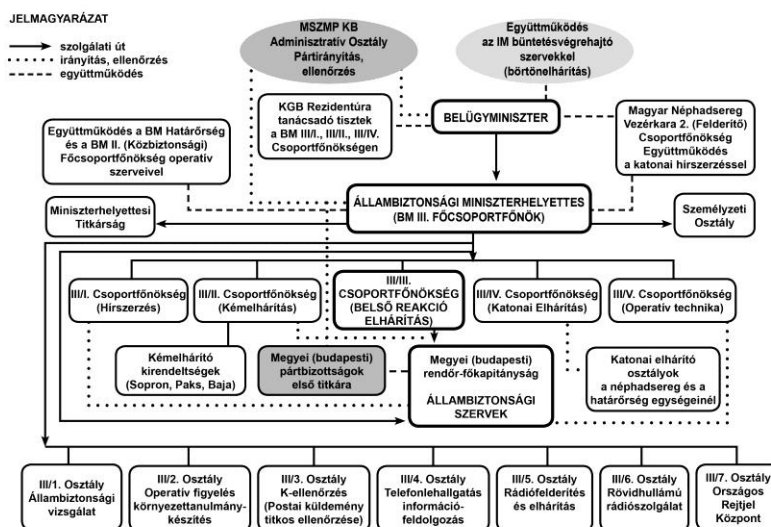
³⁶ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról. 2. §

³⁷ Uo. 5. §

³⁸ Uo. 6. §

³⁹ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról

határozza meg a BM III/V-1. Osztályt, a BM III/V-3. Osztályt, a BM III/4. Osztályt, valamint az operatív-technikai és információfeldolgozó csoportokat.⁴⁰



1. ábra: A Belügyminisztérium III. (Állambiztonsági) Főcsoportfőnökség szervezeti felépítése és együttműködése más szervekkel 1979-ben⁴¹

A BM III/V-1. Osztály⁴² legfontosabb feladata országos hatáskörben a 3/e. és a 3/r. rendszabályok beszerelése és alkalmazása, illetve a rendőr-főkapitányságok operatív-technikai csoportjain zajló munka szakirányítása volt. A III/V-1. Osztály végezte továbbá a műszaki és előkészítő munkákat. E feladatok közé tartozott a konspirált behatolási útvonalak műszaki feltételeinek biztosítása; az operatív technikai módszerek alkalmazása; ezek működtetéséhez és védelméhez szükséges „SZT”-állomány⁴³ és műszaki szakértelemmel rendelkező hálózat szervezése, szakmai képzése, politikai nevelése; az anyagigények tervezése és a fogyóanyagok beszerzése, valamint elosztása.⁴⁴

A BM III/V-3. Osztály feladatai közé tartozott a 3/a. és 3/e. rendszabályok központi berendezéseinek üzemeltetése és preventív karbantartása a Belügyminisztérium, a BRFK és a megyei rendőr-főkapitányságok szerveinél; a berendezések és más operatív technikai eszközök közép- és nagyjavításának elvégzése és végeztetése; a

⁴⁰ Uo. 7. §.

⁴¹ DÁVID Ferenc: Történeti visszatekintés a magyar titkosszolgálatokra. In: KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közszerzői és Tankönyvkiadó Zrt., Budapest, 2013. p. 19.

⁴² BM III. Főcsoportfőnökségen működtek a Csoportfőnökségektől független osztályok. ld. ÁBTL:10-530/1972 A BM III. Főcsoportfőnökségének ügyrendje VI. fejezet, 21-26.

⁴³ A Szigorúan Titkos állományról ld.: ORGOVÁNYI István: A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének szigorúan titkos állománya. Betekintő V. évf. (2011.) 1. sz.

⁴⁴ ÁBTL: BM 36-39-4/1972. A Belügyminisztérium III/V. Csoportfőnökség ügyrendje VI. fejezet, 21. (a)-(e).

felhasználó szervek ellátása a hatáskörébe tartozó operatív-technikai eszközökkel, az üzemeltetéshez szükséges anyagok biztosítása, valamint teremerosítási és hangrögzítési feladatok ellátása nagy jelentőségű bizalmas találkozók alkalmával.⁴⁵

A BM III/4. Osztály a csoportfőnökségektől független önálló alegységként, mint a III. Főcsoportfőnökség operatív-technikai ellenőrző szerve működött. Az Osztály 3/a. I-3/a és 3/e. operatív technikai rendszabályok alkalmazása során a telefonállomásokról és a 3/e objektumokról az anyagokat a Lehallgató Központba juttatták. Emellett az Osztály feladatai közé tartozott az országos adattár vezetése, melyben a rendszabályok használatára vonatkozó körülményeket őrizték meg: hol, mikor, kivel szemben, melyik rendszabály és melyik szerv kérésére került alkalmazásra. A BM III/4. Osztály általános feladatköre a rögzítés, illetve a rögzített anyagok feldolgozása volt. A parancs rendelkezései szerint speciális feladatkörének kérdéseiben pedig: „országos hatáskörrel felügyeletet gyakorol az operatív-technikai és információfeldolgozó csoportok, a BM III/1. Osztálya, valamint a Budapesti Rendőr-főkapitányság Vizsgálati Osztály munkája fölött”.⁴⁶

Az operatív-technikai és információfeldolgozó csoportok alatt a Budapesti Rendőr-főkapitányságon, illetve a megyei rendőr-főkapitányságokon működő III/V. csoportokat kell érteni, melyek illetékességi területükön jogosultak voltak a 3/a rendszabály⁴⁷ és a 3/e rendszabály bevezetésére is.⁴⁸ A 3/r rendszabály tekintetében a csoportok illetékességük szerint hatáskörrel rendelkeztek, azonban a rendszabályt álcázó eszköz beszerelésére országos hatáskörrel a BM III/V-1. Osztály rendelkezett.⁴⁹ A BM III/V-1. Osztály hatáskörébe tartozott a 3/z és 3/f módszerek bevezetése is, azonban ezt a csoportok is végezhették, amennyiben megfelelő eszközök rendelkezésükre álltak.⁵⁰

Az operatív-technikai rendszabályok üzemeltetését, kezelését, valamint az operatív-technikai módszerek alkalmazását a központi üzemeltetésű objektumok esetében a BM III/4. (önálló) Osztály, a BM III/V-3. Osztály és az operatív-technikai információfeldolgozó csoportok végezték. A helyi üzemeltetésű és kezelésű objektumok esetében pedig a fentiek mellett a Budapesti Rendőr-főkapitányság Vizsgálati Osztálya, a rendszabály alkalmazását engedélyező szerv és a BM III/V-1 Osztály járt el.⁵¹

Bár az operatív-technikai rendszabályok és módszerek alkalmazása az állambiztonsági szervek kizárólagos hatáskörébe tartozik, meghatározott feltételekkel és körülmények között más szervek – mint például a II. Főcsoportfőnökség irányítása alatt álló bűnüldöző szervek és a Honvédelmi Minisztérium kötelékében működő MNVK 2. Csoportfőnökség – igényeit is ki kellett elégíteni.⁵² A rendszabályok és módszerek bevezetését nemcsak az egyéb bűnüldöző szervek és az MNVK 2. Csoportfőnökség általi igény esetén, hanem az állambiztonsági szervek számára is szigorú eljárási rend szabta meg, ami a

⁴⁵ ÁBTL: BM 36-39-4/1972. A Belügyminisztérium III/V. Csoportfőnökség ügyrendje VI. fejezet, 23. (a)-(d).

⁴⁶ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról. 38. §

⁴⁷ Uo. 32. §

⁴⁸ Uo. 37. §

⁴⁹ Uo. 96-97. §

⁵⁰ Uo. 114-115. §

⁵¹ Uo. 8. §

⁵² SASVÁRI Endre: Az operatív technikai rendszabályok és módszerek fogalma, alkalmazásuk célja és módja (ideiglenes jegyzet). 1986. ÁBTL 4.1. A-3968. 5.

dekonspiráció elkerülését, illetve az operatív technika hatékony és célszerű használatát szolgálta. A rendszabály vagy módszer engedélyezésének és bevezetésének igénylésére az egyes szervezetek szolgálati jegyet kellett benyújtaniuk, a bevezetést pedig a rendszabály és módszer típusától, az ügy érzékenységtől függően a belügyminiszter, az államtitkár, az állambiztonsági miniszterhelyettes, az operatív szervek vezetői központi szerveknél a beosztott osztályvezetőig, míg területi szerveknél a rendőrfőkapitány bűnügyi és állambiztonsági helyetteséig.⁵³

2.4. Az alkalmazási körük

Az operatív-technikai rendszabályok és módszerek alkalmazási körét részletesen kifejti az 1982-es belügyminiszteri parancs.⁵⁴ Az elsődleges alkalmazási területet az állambiztonsági szervek előzetes ellenőrző és bizalmas nyomozó munkájáról szóló szabályzatban találjuk.⁵⁵ A szabályzatban az operatív-technikai eszközök konkrétan a bizalmas nyomozásnál kerülnek nevesítésre, az előzetes ellenőrzésnél kevésbé drasztikus eszközök szerepelnek, mint a hálózat, a környezettanulmányozás, a krimináltechnikai eszközök, illetve azok az eszközök, amelyeken keresztül a bűncselekményre utaló információ felszínre került. Az egyik legalapvetőbb kombinációról, a rendszabályok és módszerek hálózati operatív feladatok során történő alkalmazásáról a már említett, állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzatban rendelkezik.⁵⁶ Operatív technikai rendszabályok és módszerek alkalmazásra kerülhettek olyan objektumokban, amelyekről az állambiztonsági szervek feltételezték, hogy nyílt, szervezetszerű működésük során leplezett módon az állambiztonsági érdekeket sértő tevékenységet folytatnak. Ilyen objektumok lehettek nyugati külképviseletek, de figyelmet igényeltek a hétköznapi tevékenységgel fedett rezidensi hálózatok is, melyek bizalmas információkat igyekeztek megszerezni. Emellett az ellenőrzés célkeresztjébe kerülhettek egyházi, vagy kulturális objektumok is, melyek alkalmasak voltak a politikai diverzió előmozdítására, vagy a pártállam számára káros politikai tartalom terjesztésére. Emellett általában az állam- és szolgálati titok védelmére alkalmazható volt az operatív technika, ha e titkok megsértésére, illetve ennek veszélyére utaló konkrét és ellenőrzött információk állnak rendelkezésre. Az objektumok mellett azonban célszemélyek priusza is okot adhatott az operatív technika alkalmazására. A társadalomra különös veszélyt jelentő személyek közé tartoztak az „F” dossziésok és a veszélyes bűnözők. Az „F” dossziét, vagyis figyelő dossziét 1960-ban vezették be,⁵⁷ és általában korábbi kompromittáló adatok, majd a későbbi ellenséges magatartás alapján nyitották meg politikai szempontból veszélyes személyek tevékenységének, viselkedésének, környezetének és kapcsolatainak állandó ellenőrzésére. A dosszié tartalmazta a más szervektől szerzett információkat,

⁵³ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról. 15-21. §

⁵⁴ Uo. 9. §

⁵⁵ ÁBTL: BM 10/1973. sz. parancs Az állambiztonsági szervek előzetes ellenőrző és bizalmas nyomozó munkájának szabályozásáról

⁵⁶ ÁBTL: 005/1972 sz. BM parancs Az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadásáról

⁵⁷ ÁBTL: BM 4/1959 sz. főosztályvezetői parancs

a környezettanulmány eredményeit, a hálózati jelentéseket és egyéb operatív eszközzel készült iratokat, valamint az értékelő, elemző jelentéseket.⁵⁸

A bűnelkövetők ellenőrzése az elítéltek esetében a büntetés-végrehajtási intézetekben a büntetés időtartama alatt, az állambiztonsági és bűnügyi szerveknél az őrizet ideje alatt, illetve az előzetes letartóztatás alatt is zajlott. Az operatív technika alkalmazásának célja a fogvatartottak ellenőrzése, bűnös szándékaik, terveik leleplezése, eltitkolt bűncselekményeik kiderítése volt. A börtönelhárításért a BM III/1. Osztályon működő III/1.-F. Alosztály felelt.⁵⁹

Az operatív-technikai rendszabályokat és módszereket elsősorban a III/III Csoportfőnökség akciói során vetették be, azonban a II. Főcsoportfőnökség alá tartozó rendőrség is használhatta őket, amikor a bűncselekménnyel és az elkövetőkkel kapcsolatban ellenőrzött információkkal rendelkeztek. De az eszközöket olyan esetben is használhatta a BM ORFK, illetve az alárendelt szervei, amikor a bűncselekmény ismeretlen elkövetőjének felderítése kiemelkedő fontosságú volt. Az operatív technikát tehát nemcsak a III. Főcsoportfőnökség operációi során, és nem csak államellenes bűncselekmények és politikailag veszélyes elemek ellen, hanem „rendkívüli eseményeknél” közrend elleni bűncselekmények megakadályozására is használták.⁶⁰

2.5. Az alkalmazásuk folyamatának munkaelemei

Az operatív technikai rendszabályok alkalmazása a technikai eszköz célhelyre történő bevezetésétől a kiszerelésig tartott. Ennek tartamára a parancs nyolc egymásra épülő munkaelemet határoz meg: (a) bevezetés, (b) bekapcsolás, (c) rögzítés, (d) figyelés (e) feldolgozás, (f) az információ felhasználása, (g) kikapcsolás és a (h) kiszerelés.⁶¹

Az első munkaelem értelemszerűen a (a) *bevezetés*, ami a technikai eszköznek a célhelyre történő bejuttatása és az illetékes operatív-technikai szervvel való összeköttetés megteremtése, melynek következtében a kép, vagy a hang, vagyis a jelek a BM III/V. Csoportfőnökség, illetve a megyei rendőr-főkapitányságokon működő operatív-technikai és információfeldolgozó csoportok technikai berendezéseire kerül. A bevezetés megteremti az operatív ellenőrzés technikai feltételeit.

A második lépés a (b) *bekapcsolás*, amely során a jel, vagy hang konkrétan a rögzítő-figyelő berendezésekre kerül. Ez történhet helyi vétellel, amikor a helyszínen, vagy a közvetlen közelben található konspirált objektumban található a vevő készülék, de a telefonos lehallgatás során a hanganyag közvetlenül a Lehallgató Központba is futhat, ahol a BM III/V. Csoportfőnökség, a BM III/4. Osztály készülékeire kerül, de rögzítésre kerülhet a megyei rendőr-főkapitányságokon működő operatív-technikai és információfeldolgozó csoportok berendezéseire is. A (a) *bevezetéssel* válik „élővé” a vonal, ami megnyitja a lehetőséget a következő munkaelem, a *rögzítés* előtt.

A (c) *rögzítés* során a Lehallgató Központban - vagy a helyi vétel esetén a BM III/V. Csoportfőnökség és az operatív-technikai és információfeldolgozó csoportok

⁵⁸ PETRIKNÉ VÁMOS Ida: Iratok a Történeti Hivatalban. In: GYARMATI György (szerk.): Trezor 1. – A Történeti Hivatal évkönyve. Történeti Hivatal, Budapest, 1999. p. 52.

⁵⁹ ÁBTL: BM 34-13/161972: A Belügyminisztérium III/1 Osztály Ügyrendje.

⁶⁰ ÁBTL: 34-13/16/1972. A Belügyminisztérium III/1. Osztály Ügyrendje.

⁶¹ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról. 10. §

közreműködésével – az adatok az operatív-technikai szerv berendezésén tárolásra kerülnek, ami a telefonlehallgatás során automatikusan, a szoba- és helyiséglehallgatás során az érintett szerv közreműködésével történik. A bekapcsolt állapotban lévő rendszabály működése során lehetőség nyílik a *(d) figyelésre* is, ami a célhely eseményeinek és beszélgetéseinek élő figyelemmel kísérést jelent. A figyelés lehetőséget nyújt az akciók során a reagálásra, valamint a hálózati funkcióval való kombináció során bővíti a beavatkozás lehetőségeit. Az ötödik munkaelem a *(e) feldolgozás*, ami alatt a technikai berendezésekre került információk írásbeli adminisztrációját, valamint jelentésbe foglalását kell érteni.

A hatodik munkaelem az *(f) információ felhasználása* volt. A rendszabály által megszerzett majd feldolgozott információk alapján készített jelentéseket az operatív szervek értékelték, illetve próbálták meg felhasználni a nyomozási és bizonyítási folyamatban. A jelentésekből a megfigyeltekre nézve kompromittáló adatokhoz juthattak az operatív szervek, amely alapot adhatott a hálózatba való beszerzésükre, vagy elegendő bizonyítékul szolgálhatott nyílt nyomozati eljárás és büntetőeljárás kezdeményezéséhez. Azonban nemcsak a megfigyeltről juthattak bizalmas információkhoz az operatív szervek, hanem annak rejtékhelyéről, ismerősi köréről is, amivel rendszerint jó esély nyílt újabb ellenséges veszélyes elemek leleplezésére, valamint az ellenük való operatív intézkedések lehetőségeinek feltérképezésére.

A hetedik munkaelem a *(g) kikapcsolás* volt, ami alatt az operatív-technikai eszközök működésének ideiglenes szüneteltetését kell értenünk. Az eszközök kikapcsolását több tényező is indokolhatta, ezek közül a legáltalánosabb és legkézenfekvőbb az operatív eszközt alkalmazó operatív akció terv- és menetrendszerű megtörténte. Vagyis miután a szükséges információ rendelkezésre állt, a kikapcsolással történt meg az utolsó munkaelem, a kisserelés előkészítése. Azonban előfordulhatott az is, hogy a kikapcsolás után az eszközt újra működésbe helyezték, például ha a megfigyelt személy huzamosabb ideig távol tartózkodott. Mindemellett meghibásodás, illetve súlyos dekonspirációs veszély esetén is ki kellett kapcsolni az eszközöket. Amennyiben a veszély, vagy a technikai probléma elhárult, az eszközt újra bekapcsolták, és újra alkalmazták, az akció pedig ismét végighaladt a fent ismertetett fázisokon. Végül a kikapcsolást a *(h) kisserelés* követte, vagyis megtörtént a bevezetett operatív-technikai eszközök végleges kivonása.

2.6. A konspiráció jelentősége

Az állambiztonsági szolgálatok munkája általában véve is rendkívül kényes tevékenység volt, a konspiráció pedig alapvető fontosságúnak bizonyult, melynek betartása érdekében a III. Főcsoportfőnökség története során több konspirációs szabályzat is született. Ezen szabályzatok általános megközelítésén felül az 1982-es parancs külön rendelkezéseket is szentel a kérdésnek. A rendszabályok és módszerek sikeres alkalmazása, a dekonspirációs veszély elkerülése, illetve a rendszabályok védelme az operatív-technikai és a felhasználó szervek közti szoros együttműködést kívánta meg. Az állambiztonsági szervek munkáját általában is meghatározta a BM III. Főcsoportfőnökségének Konspirációs Szabályzata,⁶² azonban az 1982-es parancs is foglalkozik a kérdéssel, amely kitért a szabályok

⁶² ÁBTL: 3/1980 BMh parancs a BM III. Főcsoportfőnökség konspirációs és biztonsági szabályzatának kiadásáról.

szigorú betartására, a bekövetkezett dekonspiráció esetén teendőkre, illetve a megszerzett anyagok védelmét a felhasználás során.

Az operatív-technikai rendszabályok vagy módszerek útján keletkezett adatokat, anyagokat, jelentéseket, egyéb dokumentumokat, illetve ezek kivonatait, másolatait „Szigorúan titkos!” és „Különösen fontos!” minősítéssel kellett ellátni.⁶³ Emellett az operatív-technikai rendszabályok alkalmazását igénylő operatív szervek, a szakszolgálati szervek vezetői és beosztottai kötelesek voltak biztosítani a konspirációs szabályok szigorú betartását, az operatív-technikai eszközök és azok titkos adatainak védelmét a munkaszervezés, a létesítés, az üzemeltetés, a feldolgozás és a megszüntetés során. Amennyiben az operatív technikát veszélyeztető dekonspiráció vagy dekonspirációs lehetőség merült fel, a BM III/4. Osztály és az üzemeltető szerv vezetője köteles volt az érintett operatív szerv és a BM III/V-1. Osztály vezetőjét haladéktalanul értesíteni és a szükséges intézkedéseket együttesen megtenni. Az operatív-technikai rendszabályok útján keletkezett anyagok rögzítése, feldolgozása, ellenőrzése, továbbítása, operatív felhasználása, az azokba való betekintés során biztosítani kellett a rendszabály és az anyagok szigorú védelmét.⁶⁴ A dekonspirálódott eszközök visszaszerzése érdekében az operatív szervek minden lehetséges módszert igénybe vehettek.⁶⁵

3. Az operatív technikai rendszabályok speciális jellemzői

3.1. A 3/a rendszabály

A 3/a operatív-technikai rendszabály a belföldi telefonos lehallgatást jelölte. Ennek lényege, hogy a célszemély készülékén folytatott beszélgetések konspirált rögzítése anélkül, hogy a telefonos kapcsolatban lévő személyek ezt bármilyen módon észlelnék. A lehallgatás lehetséges volt a fővonalas és az ikerkészülékekénél is, illetve végső esetben, jelentős többletmunkával megoldható volt a vállalati, hivatali alközpontok mellékállomásairól is.⁶⁶ Egyúttal a telefonlehallgatás jelentős eszköznek bizonyult a titkos behatolási akció biztosítására.⁶⁷

A fővonalas készülékek esetében a telefonközpont és az előfizető telefonberendezése közvetlen összeköttetésben volt. A vezetéken csak az előfizető hívószáma és készüléke üzemelt. Az ikervonalas rendszer a telefonközponttól az előfizetők lakó- vagy telephelyének közelében fekvő postai kábel végéig működött fővonalúként. A fővonal végén egy leválasztó berendezést szereltek fel, amely az előfizetők készülékeihez külön-külön létesített összeköttetést, és a telefonkészülékek külön-külön hívószámmal működtek. Az alközponti mellékállomások közbeiktatott telefonközponton keresztül csatlakoztak a postai távközlési rendszerhez. Ezek olyan intézményeknél, vállalatoknál és hivataloknál működtek, ahol az épületen belüli beszélgetések voltak jellemzőek.

⁶³ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról. 137. §

⁶⁴ ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról. 133-135. §

⁶⁵ Uo. 140§.

⁶⁶ SASVÁRI (1986) i. m. p. 10.

⁶⁷ Uo. p. 8.

A telefonkészülékek a magyar postai szabványhoz kötődtek. A táplálás módja szerint két típus volt jellemző, az LB. rendszerű készülékek⁶⁸ és a CB rendszerű készülékek.⁶⁹ Az LB. rendszerű készülékek nem a központból kapták a táplálást, hanem a készülék mellett elhelyezett telepről, a csengető feszültséget pedig a készüléken belül található induktorról fejlesztették. Ezen típus alkalmazására a hadseregnél használt tábori telefon hozható fel példaként. A CB. rendszerű készülékek pedig a városon belüli főközponthoz, vagy automata, illetve félautomata alközpontokhoz kapcsolódtak. A beszélgetés lefolytatásához szükséges tápláló feszültséget és a csengető feszültséget a központi berendezés biztosította.⁷⁰

Míg a telefonos lehallgatást az állambiztonsági szervek eredetileg a telefonvonalakhoz kapcsolt saját kábelhálózaton keresztül végezték,⁷¹ az 1970-es évek közepétől lezajlott a telefonos lehallgatórendszer rekonstrukciója. 1975-től bevezetésre került az „Ipoly” fedőnevű rendszer, amely összességében központosította és egyszerűsítette a telefonlehallgatást. A III/V. Csoportfőnökség eszközeiről készült törzslapkivonatok szerint kifejezetten az Ipoly rendszerhez 1979 és 1982 között beszerzésre került (legalább) egy I-023-01 jelzésű felvevő magnetofon,⁷² egy I-024-021 jelzésű lejátszó magnetofon,⁷³ egy I-022270 jelzésű rendezőszekrény,⁷⁴ egy I-028-02 jelzésű törlő magnetofon,⁷⁵ egy I-023-03 jelzésű gyorstekercselő magnetofon,⁷⁶ egy kezelőasztal,⁷⁷ melyhez AKG 40/4 típusú fejhallgató és egy CB 76 MM típusú telefon is tartozott, végül pedig egy központi egység.⁷⁸ A központi egységhez tartozott továbbá egy darab I-022-04 C jelzésű dátumgép, egy darab I-022-09 C felügyeleti egység, hat darab I-022-21 A áramadapter, négy darab I-022-21 jelzésű élővonal alkalmazáshoz tartozó áramadapter, egy I-022-22 C vonali modul, egy erősítő, egy tápegység és egy vonali jel elválasztó.

⁶⁸ Egyes LB. rendszerű készülékek műszaki rajzát és leírását ld.: IVÁNYI Gábor (szerk.): Távbeszélő készülékek és kézikapcsolású központok rajzgyűjteménye. Közlekedési Dokumentációs és Nyomtatványellátó Vállalat, Budapest, 1956. pp. 15-19.

⁶⁹ Egyes CB. rendszerű készülékek műszaki rajzát és leírását ld.: IVÁNYI Gábor (szerk.): Távbeszélő készülékek és kézikapcsolású központok rajzgyűjteménye. Közlekedési Dokumentációs és Nyomtatványellátó Vállalat, Budapest, 1956. pp. 19-39.

⁷⁰ TURTEGIN (1976) i. m. p. 17.

⁷¹ Uo. p. 10.

⁷² ÁBTL1.11. III/V. Csfség 232d. 1967-89. p. 22.

⁷³ Uo. p. 25.

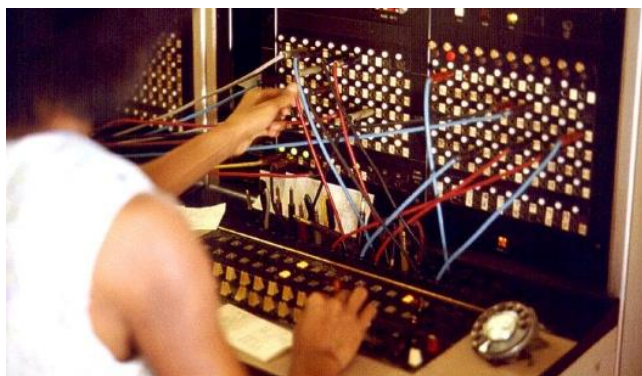
⁷⁴ Uo. p. 28.

⁷⁵ Uo. p. 29.

⁷⁶ Uo. p. 31.

⁷⁷ Uo. p. 49.

⁷⁸ Uo. p. 48.



2. ábra: Telefonközpont (illusztráció)⁷⁹

3.2. Az I-3/a rendszabály

A technika fejlődése lehetővé, míg a legális és illegális nemzetközi kapcsolatok élénkülése szükségessé tette az interlehallgatás bevezetését. Nemcsak a rezidensi hálózatoktól és kémektől tartottak az állambiztonsági szervek, az 1970-es évektől gyors ütemben nőtt a határforgalom. Az Ausztriából érkező beutazók száma meghaladta a 800 ezret 1979-ben, ami másfélszerese volt az előző évi számnak, míg a Magyarországról Ausztriába kiutazók száma is több mint másfélszeresére nőtt 1978-hoz képest.⁸⁰

A legális ki- és beutazók növelték a diverzió veszélyét és közelebb hozták, vagy közvetlenebbé tették a nyugati impulzusokat a Magyar Népköztársaság állampolgárai számára, de az illegális határon átnyúló tevékenységek is nagyobb figyelmet igényeltek, mint a valutaüzérkedés, a csempészség, illetve egyéb közrend és állam elleni bűncselekmények. Az értelmiségi ellenzék is igyekezett felvenni a kapcsolatokat a nyugati sajtóval, a Szabad-Európa Rádióval, esetleg a hazai nyomdában ellenséges tartalom miatt betiltott írásait megpróbálták külföldre csempészni és ott publikálni, amiből időnként nem kívánt nemzetközi botrány is kerekedett, mint például Haraszi Miklós, vagy Konrád György esetében:

„A Konrád-Szelényi-Szentjóni ügyet nagy szenzációval tálták, felelevenítették a Haraszi ügyet /a Szabad Európa Rádió részleteket közöl a „Darabbérből”/, s az egészet ismét felhasználták kulturális politikánk támadására, a vonal „megmerevedésének” bizonyítására.”⁸¹

Nemcsak a gomba módjára szaporodó értelmiségi körök tagjait kellett figyelniük az állambiztonsági szerveknek, hanem a ma már jelentéktelennek tűnő, de akkoriban politikailag ellenséges tartalmakat is. Például ha Győr-Sopron megyében polgári

⁷⁹ RACSKÓ Péter - VAJSZ Tivadar: E-kommunikáció. Károly Róbert Főiskola, Budapest, 2012. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-0010_09_E_kommunikacio/2569/objects/il_0_mob_9686/kep_09_02_09_01.jpg (Letöltés ideje: 2018.03.02.)

⁸⁰ SALLAI János: Egy idejét múlt korszak lenyomata – A Vasfüggöny története. Hanns Seidel Alapítvány, Budapest, 2012. p. 57.

⁸¹ MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztály Ag./870/7.

bejelentés alapján az állambiztonsági szervek egy ellenséges falfirkáról, vagy röpcéduláról vettek tudomást, társadalmi kapcsolatok mozgósítása, környezettanulmányozás, „K”-ellenőrzés is következhetett, majd ha indokolt volt akár az interlehallgatás is.

Az interlehallgatást az I-3/a rendszabály operatív technikai rendszabály jelölte, mely az országhatáron átvívelő telefonhívások ellenőrzését, szükség esetén a telefonbeszélgetések rögzítését jelölte. A nemzetközi lehallgatás 1977-ben került bevezetésre és az automata, valamint félautomata rendszerbe bekapcsolt nemzetközi távbeszélő hálózatban az előre figyelésre megadott kapcsolási számokat tudta ellenőrizni. Ezek az ismert külföldi telefonszámokra belföldről indított és külföldről belföldre irányuló hívásokat is magukba foglalták, kivéve a kishatárforgalmi összeköttetéseket.⁸²

Az I-3/a rendszabály lehetővé tette a külföldi telefonállomások hívásainak kiválasztását és rögzítését, az ismert ellenséges szervek telefonállomásainak ellenőrzését, az ezekre irányuló hívások felderítését, valamint az ismert illegális találkozóhelyek telefonállomásai felé irányuló hívások és az ezekről folytatott beszélgetések felderítését és rögzítését. Lehetőség nyílt továbbá a bizalmas nyomozás alá vont magyar és külföldi állampolgárok ismert külföldi számokra irányuló hívásainak ellenőrzésére, amennyiben 3/a rendszabály bevezetése nem volt szükséges, vagy a körülmények és a már megszerzett információk arra utaltak, hogy nem 3/a rendszabállyal ellenőrzött állomásról eszközölnek hívásokat.

Szintén nem tették szükségessé a 3/a rendszabály bevezetését azok az esetek, amikor a célszemély vonatkozásában csak a hívás rögzítése volt a cél, ilyenkor az I-3/a rendszabály alkalmas volt a Magyarországra irányuló külföldi hívások kiválasztására és rögzítésére is. Végül a célszemély által hívott állomás azonosítása is lehetséges volt a nemzetközi tudakozó szolgálat által, ám ez magában hordozta a dekonspiráció nagyobb veszélyét.⁸³

3.3. A 3/e rendszabály

A 3/e rendszabály alkalmazásával egy szoba vagy helyiség lehallgatását végezték. Az eljárás során az állambiztonsági szervek a társadalmi kapcsolatokkal való egyeztetés, illetve környezettanulmányozás és figyelés után helyezték el a lehallgatókészüléket olyan vételi helyiségekben, amelyek a hálózat számára a konspiráció elvét betartva biztonságosan nem volt megfigyelhetőek. A hang rögzítése pedig általában egy a közvetlen közelben lévő konspirált lakásban történt.

⁸² ÁBTL:1/1977 sz. BMh. körlevél Az interlehallgatás új rendszeréről.

⁸³ SASVÁRI (1986) i. m. p. 9.



3. ábra: Szobahallgatás helyszíni terve⁸⁴

A rendszabály telepítésére műszaki szempontból három különböző megoldás is létezett. A megfigyelt helységbe telepített mikrofon által vett jel továbbítása történhetett vezetékes, vezeték nélküli és kombinált módszerrel is. A vezetékes módszer alkalmazására a körülmények figyelembe vételével élővonalas és különvonalas kivitelezéssel kerülhetett sor. Az élővonalas megoldásra azokban az esetekben volt lehetőség, amikor a megfigyelt lakásba a postai telefonrendszerre telefonkészülék volt bekötve. Ez esetben a helyiséglehallgatás eszközeit a telefonkészülékbe rejtették és építették be. A különvonalas megoldásra akkor kerülhetett sor, ha a megfigyelt lakás közelében postai elosztószekrény áll rendelkezésre. A célhelyiségbe beépített mikrofonból elvezető kábelon keresztül jutottak az információk az elosztószekrényig, onnan pedig postai vonalon a Lehallgató Központba. A vezeték nélküli megoldásra általában akkor került sor, amikor a rendszabály bevezetésére rövid idő állt rendelkezésre. Ezekben az esetekben telepről működtetett eszköz került beszerelésre stabil, vagy mobil kialakítással. A stabil kialakítás során a mikrofon és az adó valamilyen lakberendezési tárgyba került beépítésre, a mobil kialakítás során mozgatható használati eszközökbe, mint például egy hamutartó, egy golyóstoll, vagy egy kézításka. A kombinált megoldás esetén mikrofont és az előerősítőt konnektorba vagy világítótestekbe építették be az állambiztonsági szervek, a vételi hely pedig a helyiséghez tartozó transzformátorház körzetében került kialakításra, és az úgynevezett „Meduza” berendezéssel történt meg a hangjelek rögzítése.⁸⁵ A rendszabály bevezetéséhez használt eszközök a mikrofon, az előerősítő, a rádióadó, a vívőfrekvenciás adó és a végerősítő voltak. A hangot elektromos jelekké

⁸⁴ TAKÁCS Tibor: Egyszerű történet - A „Tanya” fedőnevű K-lakás. Betekintő, IX. évfolyam 1. szám, Budapest, 2015. p. 4.

⁸⁵ SASVÁRI (1986) i. m. pp. 11-13.

alakító mikrofonok a lehallgatás elsődleges elemei voltak. Az állambiztonsági szervek használhattak szén-mikrofont, kristály-mikrofont, kondenzátor mikrofont, vagy mágneses mikrofont. Ez utóbbi volt a legelterjedtebb. Az előerősítők a mikrofon által elektromos jellé alakított hangot juttatták vezetékre, vagy a térbe. Az ellenőrzések biztonságát növelhette a célhelyiség és a vevő helyiség közötti nagy távolság, ami megkövetelte az előerősítők használatát. Ezek közül a tranzisztoros típusúak voltak a legelterjedtebbek, melyek kis méretük révén könnyen rejthetőek voltak. A rádióadók a mikrofon által felfogott és az előerősítő által felerősített hangot rádióhullámok segítségével juttatták el a figyelőhelyre, lehetővé téve a vezetékek nélküli kapcsolatot. Különböző típusaikat a térerő, a frekvenciatartomány határozta meg, üzemeltetésük lehetett telepes, vagy hálózaton keresztüli. A vívőfrekvenciás adók a konspiráció elve miatt váltak jelentőssé, hiszen – míg a rádióadók a jelet nagy távolságra sugározták, amit végső soron bárki foghatott – a jelet vezetékre sugározta, ami a lehallgató helyre továbbította az információkat. Utolsó lépésként a Lehallgató Központban található végerősítők felfogták, felerősítették és rögzítésre alkalmassá tették a jeleket.⁸⁶

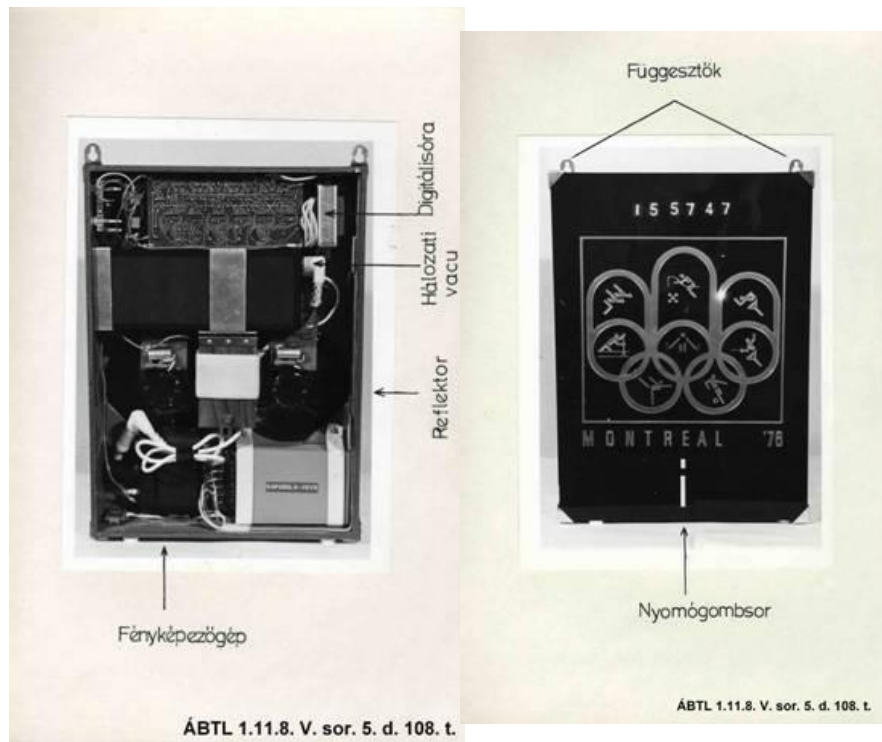
3.4. A 3/r rendszabály

A 3/r rendszabály alkalmazásával az állambiztonsági szervek rejtett fotó- és optikai eszközök révén juthattak a megfigyelttel kapcsolatos bizalmas és kompromittáló információkhoz. A fotótechnika egy a hálózati funkciókkal való kombinációkra tipikusan alkalmas eszköz volt, így az ügynökök révén a mobilitás illetve a megfigyelt személyek követésének képessége is jellemezte, azonban stabil optikák helyiségekbe való beszerelése is gyakori volt.

A hálózattal való kombinációk végrehajtására egyszerűbb kompakt eszközöket használtak, melyek fedésére többféle megoldás is létezett. Ezek a hétköznapi életben használt eszközökhöz egyébként hasonló készülékek, valamilyen mechanikus szerkezet segítségével kerültek beépítésre kis táskákba, esernyőkbe.

Bár mozgó eszközként is elterjedt az optikai eszközök használata, rendszabálynak az objektumokban rögzített eszközökkel való megfigyelés volt tekinthető elsősorban, amely kevésbé kapcsolódott a hálózati funkcióhoz. Az eljárást ez esetben is alapos megfigyelés előzte meg, amely során felderítették a gyanús személyek szokásait, kikérték a hatóságoktól a lakás alaprajzát, vizsgálták a rendszabály bevezetésének technikai és operatív lehetőségeit, egyúttal igyekeztek feltérképezni a dekonspiráció lehetséges veszélyeit.

⁸⁶ TURTEGIN (1976) i. m. pp. 18-22.



4. ábra: A III/V-2. Osztály beosztottja által tervezett digitális faliórának álcázott optikai eszköz.⁸⁷

A rendszabály működtetése során az állambiztonsági szervek számos optikai eszközt alkalmazhattak.⁸⁸ Az *optikai figyelőcsövek*, vagy más néven fotoszondák olyan eszközök voltak, melyek optikai lencserendszer révén továbbítottak képet a célhelyiségből a figyelőhelyiségre. Az optikai figyelőcsövek fényképezőgépekhez, filmfelvevőkhöz és TV-kamerákhoz is csatlakoztathatók voltak.⁸⁹ Bár biztonságosnak számítottak, hátrányuk volt, hogy az írott szöveg olvasható továbbítására nem voltak alkalmasak.

Az állambiztonsági szervek által használt *fényképezőgépek* általában közforgalomban kapható készülékek voltak. Például a III/I. Csoportfőnökség leggyakoribb legális eszközei Olympus OM-1, a Robot Star, a Minox, a Tessina fényképezőgépek és a Super-8 filmfelvevők voltak.⁹⁰ Ezeket optikai figyelőcsővel, vagy álcázóberendezés mögött lehetett működtetni. A *filmfelvevők* használata lassabban terjedt el. Ezek a készülékek képesek voltak az eseményeket mozgóképként filmszalagra rögzíteni, majd visszajátszható, ezáltal lehetőséget

⁸⁷ MÜLLER Rolf: A fotótechnika alkalmazás a politikai rendőrségen. Betekintő IV. évf. (2010.) 3. sz. p. 11.

⁸⁸ TURTEGIN (1976) i. m. pp. 31-33.

⁸⁹ GERGELY Attila: Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár. BM Könyvkiadó, Budapest, 1980. ÁBTL AB 842. p. 66.

⁹⁰ KÜHL György: A hírszerzés operatív technikája. BM III/I. Csoportfőnökség, Személyügyi és Kiképzési Osztály. 1978. ÁBTL 4.1. A-3005/34 (BM 67-16-681/1978) pp. 9-20.

biztosított a mélyebb elemző munkára. A *TV-kamerákkal* pedig lehetséges volt az események élő, folyamatos figyelése. Mivel ezek az eszközök kábelkapcsolattal tudták az adatokat továbbítani, rejtésük komoly nehézségekbe ütközött. A *képmagnók* a TV-kamera által felfogott eseményeket rögzítették videoszalagra. A *filmvetítő* eszközök az anyagok rögzítés utáni visszajátszását és értékelését tették lehetővé. Rossz fényviszonyok, illetve sötétben végrehajtott operáció esetén lehetőség nyílt *fényforrások*, *villanók* bevetésére, melyeket a helyszínen is hálózatról működtetnek, az infratechnika révén pedig a megfigyelték számára észlelhető fényt nem bocsátottak ki.

A rendszabály működtetésének tipikus eszközei és módszerei mellett, szükség lehetett a 3/z és 3/f módszerekre. Ha máshogy nem volt megoldható a rendszabály beszerelése, az állambiztonsági szerveknek titkos zárnyitást kellett alkalmazni a műszaki feladatok elvégzéséhez. A kulcsmintavételt és a zárnyitást követően történt meg az eszköz és az adókészülék telepítése, amit általában a falban, vagy valamilyen fedő tárgyban helyeztek el, és rákapcsolták a hálózatra. A vevőkészülék pedig egy a közvetlen közelben található konspirált lakásban, vagy objektumban került elhelyezésre és az operatív szerv állománya kezelte őket. A zár nyitásához és visszazárásához a szerszámkészletet tartalmazó akciótáskát használtak, illetve közforgalomban alkalmazott egyszerűbb tárgyakat is.⁹¹

4. Az operatív technikai módszerek szabályozása és jellemzői

Az operatív technikai módszerek olyan eljárások voltak, melyek az operatív-technikai rendszabályok működését és gyakorlati használatát segítették. Az operatív-technikai módszereket alapvetően az különbözteti meg a már tárgyalt négy rendszabálytól, hogy az operatív-technikai eszközökkel ellentétben ezek nincsenek tartósan jelen a megfigyelt objektumban, nem építik be őket, illetve az alkalmazásukhoz nem szükséges bontás, álcázás, rejtés, kívülről történő irányítás és kapcsolatfenntartás. Az operatív-technikai módszerek nem közvetlenül az információ megszerzését szolgálják, hanem az operatív technikai eszközök alkalmazásainak feltételeit teremtik meg, illetve az akadályait kiküszöbölik. Ezek két alapvető formája a titkos zárnyitás, és a dokumentáló fényképezés.

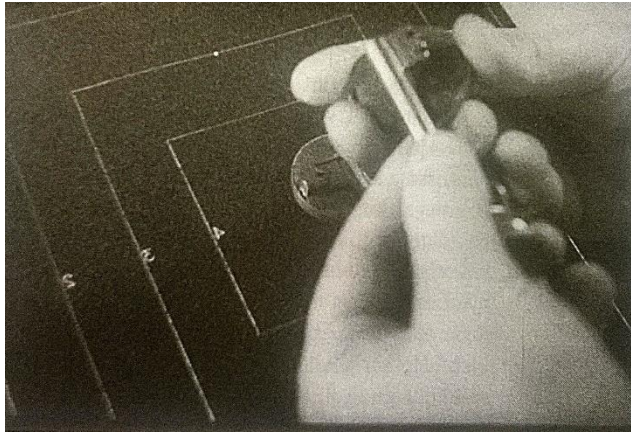
4.1. A 3/z módszer

A 3/z operatív technikai módszer jelölte a titkos zárnyitást és behatolást, ami a kivitelezést tekintve egy szerteágazó beavatkozás volt, egyúttal széleskörű műszaki szakértelmet igényelt. A célhelyiségbe történő bejutásnak a módszer alkalmazását követően is észrevétlennek kellett maradnia, a beavatkozást követően mindent vissza kellett zárni és mindennek helyre kellett állítani az eredeti állapotát. A célhelyiségek nyitása és visszazárása mellett a 3/z módszer számos más akadályt is képes volt leküzdeni.

A célhelyiségben található zárok, lakatok és páncélszekrények felnyitása mellett a műszaki személyzet segédkezett viaszpecsét, plombák és fóliahegesztéssel zárt tárgyak és csomagok bontásánál. A számkombinációs zárok, vagy más rendszerű kazetták nyitását és zárását speciális eszközzel is megkísérelhették, amennyiben nem állt rendelkezésre a számkombináció, vagy a kulcsminta. A kulcsmintavevő és lenyomatkészítő eszközöket az operatív osztályok operatív tisztjei, vagy hálózati

⁹¹ TURTEGIN (1976) i. m. p. 34.

személyek is használhatták. Szintén különleges feladatnak számított a biztonsági riasztó és jelzőberendezések hatástalanítása, valamint alapállapotba történő visszaállítása, illetve a speciális képlékeny anyaggal töltött szelencék és mágneszárak nyitása.⁹²



5. ábra: Zártechnika alkalmazása állambiztonsági munkában⁹³

4.2. A 3/f módszer

A 3/f operatív-technikai módszer során a célhelyiségben dokumentáló fényképezés történt. Az operatív műszaki felderítés akárcsak a többi rendszabály és módszer esetében történhetett legálisan, például az IKV, a Posta, az Elektromos Művek, a JAVSZER, a Víz- Gáz- és Távfűtő Művek segítségével megbízható alkalmazottak által, illetve szükség esetén illegálisan is titkos behatolással. A dokumentáló fényképezés a célszemély távolléte alatt a célhelyiségbe való behatolást követően történt. Ennek során a helyiségben talált kompromittáló iratokról, igazolványokról, tárgyakról készült másolat. A felvételeket az állambiztonsági szervek az ún. „Szöcske” készülék segítségével készítették, ami egy egyszerű kezelésű fényképezőgép volt. Előnye volt, hogy az alkalmazásához nem volt szükség szakemberekre, bárki számára könnyen használható volt, viszont hálózatról működött, és a nagy energiaigénye miatt dekonspirációs veszéllyel kellett számolni.⁹⁴

5. Befejezés

Bár a Magyar Népköztársaságban a titkos állambiztonsági munka legfőbb eszköze mindvégig a hálózat maradt, az operatív-technikai eszközök és módszerek meghatározó jelentőséggel bírtak, ezeket a polgári és a katonai szervek is használták. Az operatív technika számos formája közül elsőként a lehallgatás és a levélellenőrzés jelent meg, majd a második világháborút követően számos más technikai eszköz alkalmazása vált egyre gyakoribbá. Az operatív technika

⁹² SASVÁRI (1986) i. m. pp. 16-17.

⁹³ TABAJDI GÁBOR – A III/III Krónikája. Jaffa Kiadó, Budapest, 2013. p. 386.

⁹⁴ SASVÁRI (1986) i. m. p. 17.

térhódítása a szervek és alegységek közötti koordinációt, és a konspiráció biztosítását is egyre inkább megkívánta, ezzel párhuzamosan időről időre a modernizáció sem maradhatott el. Az 1970-es évektől megkezdődött az eszközök operatív-technikai rendszabályokká minősítése, egyúttal a telefonlehallgatás, a helyiséglehallgatás és az optikai eszközök használata egységes szerkezetű parancsban került szabályozásra két operatív technikai módszerrel, míg a technikai eszközök többi formájára külön parancsok, illetve az ügyrendek és a konspirációs szabályzatok voltak irányadók, mint például a „K”-ellenőrzésre.

Az operatív-technikai eszközök akárcsak az állambiztonsági munka, a külvilág számára láthatatlan módon közjogi szervezetszabályozó eszközökkel kerültek szabályozásra. A belügyi szervek tevékenysége gyakran illegalitásba fordult. Az új korszakot a Magyar Köztársaság 1989. október 23-án történt kikiáltása jelentette, az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi I. törvény, illetve a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásáról szóló 1990. évi X. törvény megalkotása. Azonban az állambiztonsági szervek átalakulási folyamata érdekes módon ment végbe. Hasonlóan az 1949 előtti évekhez a rendszerváltozás folyamatában is akadt egy időszak, amikor egymásba csúsztak és keveredtek a diktatórikus és demokratikus elemek. Bár az 1989. október 23-án hatályba lépő alkotmánymódosítás következtében a politikai ellenzék titkos eszközökkel való megfigyelése már alkotmányellenesnek bizonyult, a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnöksége folytatta a titkos adatgyűjtést. A Fidesz és az SZDSZ 1990. január 5-én sajtótájékoztató keretében bejelentették, hogy a birtokukba kerültek 1989. október 23-át követően született dokumentációk, melyek bizonyítják a politikai szereplők alkotmányellenes megfigyelését, és emiatt a fővárosi főügyésznél feljelentést tesznek. A Dunagate néven elhíresült botrány következtében 1990. január 23-án lemondott Horváth István belügyminiszter.⁹⁵

Ami az állambiztonsági szervek átalakulását illeti, meg kell említenünk Pallagi Ferenc vezérőrnagyot, aki 1977-től 1985-ig a III/V Csoportfőnökséget, majd 1989-től 1990. január 18-ig a III. Főcsoportfőnökséget vezette.⁹⁶ Az állambiztonsági szervek demokratikus kontroll alá helyezését, és a jogállamiságnak megfelelő átalakítására Pallagi vezérőrnagy 1989-ben ad hoc bizottságot állított fel az új szabályozás kidolgozására csoportfőnökségenként 2-2 maximum alosztályvezetői rangú megbízottakból. Az egyhónapos munka során a bizottság elzártan működött, az amerikai, német, olasz és francia titkosszolgálatok példáin vizsgálták a jogállamiság garanciáit. Azonban a folyamatot meghiúsította a közben kirobbanó Dunagate-botrány és az iratmegsemmisítési ügy.⁹⁷

Mindezzel együtt az 1990. évi X. törvény átmenetileg a miniszterelnök alá rendelte a titkosszolgálatokat, ennek köszönhetően pedig a 3039/1990 sz. MT. határozattal február 14-i hatállyal új struktúra jött létre, a III. Főcsoportfőnökség megszűnt. Az egykori III/I. Csoportfőnökség feladatait az Információs Hivatal, a III/II. Csf. feladatait a Nemzetbiztonsági Hivatal, a jogutód nélkül megszűnt III/III Csf. egyes feladatait szintén a Nemzetbiztonsági Hivatal, a III/IV Csf. feladatait a Magyar

⁹⁵ RÉVÉSZ Béla: Dunagate I. Beszélő, IX. évfolyam, 12. sz., 2004.

⁹⁶ Pallagi Ferenc 1985 és 1989 között is meghatározó szerepet töltött be. Ekkor a Belügyminisztérium III. főcsoportfőnökének függetlenített I. helyetteseként dolgozott. Ld.: ÁBTL Archontológia https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:::NO::P5_PRS_ID:12279 (Letöltés ideje: 2018. 03. 02.)

⁹⁷ KOVÁCS (2014) i. m. p. 68.

Honvédség Katonai Biztonsági Hivatal, míg az MNVK 2. Csf. feladatait a Magyar Honvédség Katonai Felderítő Hivatal vette át.⁹⁸

A számunkra leginkább érdekes III/V. (operatív-technikai) Csoportfőnökség feladatai szintén a Nemzetbiztonsági Hivatalhoz kerültek, ezeket 1990 és 1996 között a Szakszolgálati- és Operatív Technikai Igazgatóság (SZOTI) látta el. Az 1990-es évek elején lezajlott az egységes irányítás kialakítása, egyúttal a SZOTI kvázi-önállóságának kialakítása, megtörténtek a szervezeti korrekciók, valamint személyi állomány, technikai eszközök, gépjárművek és objektumok átvétele a rendőrségtől.⁹⁹ Majd a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény rendezte tartósan a titkosszolgálatok kérdését, egyúttal 1996. március 1-jén a SZOTI-ból létrejött a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat.¹⁰⁰

Felhasznált irodalom:

- BENEDEK Márta: Az állambiztonság és a külpolitika kapcsolata Magyarországon 1945-1990 között. In: Nemzetbiztonsági Szemle II. évf. (2014.) 2. sz., pp. 111-138.
- BIKKI István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok (1945-1990). Betekintő IV. évf. (2010.) 1. sz.
- BODA József – PARÁDI József (szerk.): A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat és a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 2014.
- CSEH Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945-1990. In: GYARMATI György (szerk.): Trezor 1. – A Történeti Hivatal évkönyve. Történeti Hivatal, Budapest, 1999. pp. 73-90.
- CSÓKA Ferenc (szerk.): Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és a titkos adatgyűjtés világából (1785-2011). Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest, 2012.
- DOBÁK Imre: A technikai területek felértékelődése a két világháború közötti magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezetésben. In: Hadtudományi Szemle VIII. évf. (2013.) 1. sz. pp. 33-50.

⁹⁸ Uo. pp. 69-70.

⁹⁹ PALATIN János: A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat változásai a rendszerváltástól napjainkig. In: 15 éves a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat. Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, Budapest, 2011. http://www.nbsz.gov.hu/akadalymentes/files_15/15_eves_az_nbsz.pdf (Letöltés ideje: 2018. 02. 28.) p. 9.

¹⁰⁰ Uo. pp. 7-8.

- DOBÁK Imre: A technikai területek felértékelődése a két világháború közötti magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás szervezetésben. In: Hadtudományi Szemle VIII. évf. (2015.)
- DOBÁK Imre: A telefonlehallgatás kialakulásának nyomai a 19-20. század fordulóján, Magyarországon. In: Hadtudományi Szemle, X. évf. (2017.) 1. sz., pp. 392-409.
- DOBÁK Imre: Az „operatív technika” fejlesztésének helye és szerepe az állambiztonság szervezetrendszerében. In: Hadmérnök, XI. évf. (2016) 3. sz., pp. 121-134.
- EHRENBERGER Róbert: A BM III/V. Csoportfőnökség szervezettörténete 1962-1971 között. Betekintő XI. évf. (2017) 3. sz.
- FARKAS Vladimir: Nincs mentség – Az ÁVH alezredese voltam. Interart Stúdió, Budapest, 1990.
- GERGELY Attila: Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár. BM Könyvkiadó, Budapest, 1980. ÁBTL AB 842.
- GYARMATI György (szerk.): Trezor 1. – A Történeti Hivatal évkönyve. Történeti Hivatal, Budapest, 1999.
- HAJMA Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001.
- HARASZTI György: Vallomások a holtak házából – Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései. Corvina Kiadó, Budapest, 2007.
- HORVÁTH Attila: A rendészeti szervek története Magyarországon a szovjet típusú diktatúra korában.
http://epa.oszk.hu/02200/02222/00003/pdf/EPA_02218_ReEJ_2011_03_003-030.pdf (Letöltés ideje: 2017.12.09.)
- IVÁNYI Gábor (szerk.): Távbeszélő készülékek és kézikapcsolású központok rajzgyűjteménye. Közlekedési Dokumentációs és Nyomtatványellátó Vállalat, Budapest, 1956.
- KEDVES Imre (szerk.): A különleges titkosszolgálati eszközök alkalmazásának története, különös tekintettel a 20. századra. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014.
- KISZELY Gábor: Állambiztonság 1956-1990. Korona Kiadó, Budapest 2001.
- KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közszerológiai és Tankönyvkiadó Zrt., Budapest, 2013.
- KOVÁCS Tamás: Átmentett vagy megmentett légió? A magyar állambiztonság metamorfózisához 1989-1990. In: Levéltári Közlemények, LXXXII. évf., (2011.) 1. sz. pp. 61-75. <http://mnl.gov.hu/docstore/1262> (Letöltés ideje: 2017. 02. 27.)
- KÜHL György: A hírszerzés operatív technikája. BM III/I. Csoportfőnökség, Személyügyi és Kiképzési Osztály. 1978. ÁBTL 4.1. A-3005/34 (BM 67-16-681/1978)

- MAGYAR Balázs: A magyar katonai hírszerzés tevékenységének fő irányai és jellemzői a Varsói Szerződés időszakában. In: Hadtudományi Szemle, I. évf. (2008.) 2.sz., pp. 14-21.
- MÜLLER Rolf: A fotótechnika alkalmazás a politikai rendőrségen. Betekintő IV. évf. (2010.) 3. sz.
- MÜLLER Rolf: Az operatív-technikai osztály 1956-1962. Betekintő V. évf (2011.) 3. sz.
- OKVÁTH Imre (szerk): Katonai perek a kommunista diktatúra időszakában 1945-1958. Történeti Hivatal, Budapest, 2001.
- ORGOVÁNYI István: A Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnökségének szigorúan titkos állománya. Betekintő V. évf. (2011.) 1. sz.
- PETRIK Ferenc (szerk.): Hatályos jogszabályok gyűjteménye 1945-1987. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest, 1989.
- PETRIKNÉ VÁMOS Ida: Iratok a Történeti Hivatalban. In: GYARMATI György (szerk.): Trezor 1. – A Történeti Hivatal évkönyve. Történeti Hivatal, Budapest, 1999. pp. 29-60.
- PILCH Jenő: A hírszerzés és kémkedés története I.-II.-III.. Franklin, Budapest, 1936.
- RÉVÉSZ Béla: Dunagate I. Beszélő, IX. évfolyam, 12. szám, 2004.
- SALLAI János: Egy idejét múlt korszak lenyomata – A Vasfüggöny története. Hanns Seidel Alapítvány, Budapest, 2012.
- SASVÁRI Endre: Az operatív technikai rendszabályok és módszerek fogalma, alkalmazásuk célja és módja (ideiglenes jegyzet). 1986. ÁBTL 4.1. A-3968
- SZÖNYEI Tamás: Nyilván tartottak – Titkos szolgák a magyar rock körül 1960-1990. Tihanyrév, Budapest, 2005.
- TABAJDI Gábor – UNGVÁRY Krisztián: Elhallgatott múlt. Corvina Kiadó Kft., Budapest, 2008.
- TABAJDI Gábor – A III/III Krónikája. Jaffa Kiadó, Budapest, 2013.
- TURTEGIN Szergej: Állambiztonsági ismeretek (Az állambiztonsági operatív munka alapjai és titkos nyomozati (operatív) eszközei 3. kötet. BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1976. ÁBTL 4.1. A-3046/3
- VASS Henrik (szerk.): A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1975-1980. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988.
- VASS Henrik (szerk.): A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1980-1985. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1988.

Felhasznált jogforrások:

- 3541/1956. (VIII. 22.) MT határozat
- 1974. évi 17. tvr. Az állam- és közbiztonságról
- 6001/1975. (VI. 2.) MT határozat
- 1989. évi I. tv. az Alkotmány módosításáról
- 1990. évi X. tv. a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásáról

Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára felhasznált iratanyagai:

- ÁBTL: 23/1955. (VII. 30.) parancsa BM parancs.
- ÁBTL: BM 4/1959 sz. főosztályvezetői parancs
- ÁBTL: A III/V Csoportfőnökség eszközeinek törzslapjai. 1.11. III/V. Csfség 232d. 1967-89
- ÁBTL: 0017/1971. sz. BM parancs a titkos operatív technikai rendszabályok alkalmazásáról
- ÁBTL: 10-530/1972 A BM III. Főcsoportfőnökségének ügyrendje
- ÁBTL: 80-223/1972. A BM III/III. Csoportfőnökségének ügyrendje
- ÁBTL:36-39-4/1972. A BM III/V. Csoportfőnökségének ügyrendje
- ÁBTL: 005/1972. sz. BM parancs az állambiztonsági szervek hálózati munkájának alapelveit tartalmazó szabályzat kiadásáról
- ÁBTL: 34-13/16/1972. A Belügyminisztérium III/1. Osztály Ügyrendje.
- ÁBTL: BM 10/1973. sz. parancs Az állambiztonsági szervek előzetes ellenőrző és bizalmas nyomozó munkájának szabályozásáról
- ÁBTL: BM 34/1977sz.parancs A számítástechnika belügyi alkalmazásának, a számítógépes információrendszerek fejlesztésének egységes szabályozásáról.
- ÁBTL: 1/1977 sz. BMh. körlevél Az interlehallgatás új rendszeréről
- ÁBTL: 3/1980 BMh parancs a BM III. Főcsoportfőnökség konspirációs és biztonsági szabályzatának kiadásáról
- ÁBTL: 35/1982 sz. BM parancs az Operatív-Technikai Rendszabályok és Módszerek Alkalmazásának Szabályzata kiadásáról

Internetes források:

- OSCE: Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act, Helsinki 1975. Ld.: <http://www.osce.org/helsinki-final-act?download=true> (Letöltés ideje: 2018.01.30.)

- ÁBTL Archontológia: Pallagi Ferenc életrajzának részletes adatai ÁBTL Archontológia
https://www.abtl.hu/ords/archontologia/f?p=108:5:::NO::P5_PRS_ID:12279
(Letöltés ideje: 2018.03.02.)
- RACSKÓ Péter- VAJSZ Tivadar: E-kommunikáció. Károly Róbert Főiskola, Budapest, 2012. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-0010_09_E_kommunikacio/2569/objects/il_0_mob_9686/kep_09_02_09_01.jpg (Letöltés ideje: 2018. 03. 02.)